

JAMUHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

**TAARIFA YA SHUGHULI ZILIZOTEKELEZWA NA KAMATI YA KUDUMU YA
BUNGE YA KATIBA NA SHERIA KWA KIPINDI
CHA KUENZIA JANUARI 2018 HADI JANUARI 2019**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016]*

Ofisi ya Bunge,
S.L.P. 941,
DODOMA

FEBRUARI, 2019

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
1.0 MAELEZO YA JUMLA	1
1.1 Utangulizi	1
1.2 Muundo na Majukumu ya Kamati	2
1.3 Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati	3
1.4 Shughuli zilizotekelezwa.....	5
1.4.1 Kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo	5
1.4.2 Kuchambua Miswada ya Sheria;	6
SEHEMU YA PILI	14
2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI;....	14
2.1 Maelezo ya Jumla	14
2.2 Matokeo ya Uchambuzi wa Kamati	14
2.2.1 Yatokanayo na Taarifa za Utendaji wa Taasisi za Serikali	14
2.2.2 Uchambuzi wa Miswada ya Sheria;.....	38
2.2.3 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo;	42
2.2.4 Ufinyu na ukomo wa Bajeti kwa Taasisi ambazo Kamati inazisimamia ..	45
2.2.5 Ufinyu wa muda wa Kamati kutembelea na kukagua Miradi ya Maendeleo	54
2.2.6 Semina na Mafunzo	54
2.2.7 Changamoto za Mazingira wezeshi ya Watu wenye Ulemavu	56
SEHEMU YA TATU	58
3.0 MAPENDEKEZO YA KAMATI	58
3.1 Masuala ya Watu Wenye Ulemavu	58
3.2 Usimamizi wa Fedha za Mfuko wa Maendeleo ya Vijana A;	58
3.3 Ufanisi Zaidi kwa Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu	60
3.4 Usimamizi wa utoaji haki nchini	61
3.5 Ufanisi katika mwenendo wa Bajeti za Serikali;	63
3.6 Semina na mafunzo kwa Kamati	64
3.7 Utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati.....	65
SEHEMU YA NNE	66
4.0 HITIMISHO	66
4.1 Shukrani	66

SEHEMU YA KWANZA

1.0 MAELEZO YA JUMLA

1.1 Utangulizi

Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa napenda kumshukuru Mungu kwa kunipa nafasi hii adhimu ya kusimama mbele ya Bunge lako Tukufu kwa ajili ya kuwasilisha Taarifa ya Mwaka, kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari 2019. Naomba nitumie nafasi hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati kwa kujitoa kwao na kufanya kazi kwa weledi na ufanisi katika kuhakikisha kwamba Kamati inatekeleza majukumu yake kwa wakati na ubora unaotakiwa.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kusoma Taarifa hii, napenda kumpongeza sana Dkt. Damas Daniel Ndumbaro (Mb), kwa kuteuliwa kuwa Naibu Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki. Michango na ushauri wake akiwa Mjumbe wa Kamati viliongeza ufanisi wa Kamati kwa muda wote alipokuwa kwenye Kamati hii, hivyo tunamtakia utumishi uliotukuka katika dhamana kubwa aliyopewa na Mheshimwa Rais.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 117(15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, Kamati za Kudumu za Bunge za Sekta ikiwemo Kamati ya Katiba na

Sheria zina wajibu wa kuwasilisha Taarifa za Mwaka za shughuli zake kwa madhumuni ya kujadiliwa katika Mkutano wa mwisho kabla ya Mkutano wa Bajeti.

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii inaelezea shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari 2019 na imegawanyika katika Sehemu Kuu Nne zifuatazo:-

- a) **Sehemu ya Kwanza** inatoa Maelezo ya Jumla kuhusu majukumu ya Kamati na shughuli zilizotekelezwa;
- b) **Sehemu ya Pili** inahusu uchambuzi na matokeo ya utekelezaji wa majukumu ya Kamati;
- c) **Sehemu ya Tatu** inabainisha maoni na mapendekezo ya Kamati; na,
- d) **Sehemu ya Nne** ni hitimisho la taarifa.

1.2 Muundo na Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 5(1)(b) ikisomwa pamoja na kifungu cha 6 (2) vya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria ni miongoni mwa Kamati za Kudumu za Bunge za Sekta, ambayo, imepewa jukumu la kusimamia Wizara Tatu ambazo ni:-

- a) Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano),
- b) Ofisi ya Waziri Mkuu Sera, Bunge, Kazi, Vijana, Ajira na Watu wenye Ulemavu, na
- c) Wizara ya Katiba na Sheria.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kifungu cha 7(1) cha Nyongeza ya Nane, ya Kanuni za Kudumu za Bunge, majukumu ya Kamati hii ni:-

- a) Kushughulikia Bajeti za Wizara inazosisimamia;
- b) Kushughulikia Miswada na Mikataba ya Kimataifa inayopendekezwa kuridhiwa na Bunge iliyo chini ya Wizara inazosisimamia;
- c) Kushughulikia Taarifa za Utendaji za kila Mwaka za Wizara hizo; na
- d) Kufuatilia utekelezaji wa majukumu ya Wizara hizo.

1.3 Njia na mbinu zilizotumika kutekeleza Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Ibara ya 96 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977, Kamati za Kudumu za Bunge ni Mawakala wa Bunge na hivyo hutekeleza majukumu yake kwa niaba ya Bunge. Kamati za Kudumu za Bunge huliwakilisha Bunge katika kuisimamia na kuishauri Serikali katika utekelezaji wa majukumu yake kwa mujibu wa Ibara ya 63(2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977.

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza majukumu yake kwa weledi na ufanisi, Kamati ilitumia njia na mbinu mbalimbali zenye kukidhi matakwa ya Katiba na Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016. Njia hizo ni:-

- a) Vikao vya uchambuzi wa Bajeti za Serikali kwa Wizara na Taasisi inazosisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019, kwa mujibu wa Kifungu cha 7 (1) (a) cha Nyongeza ya Nane, ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016.
- b) Vikao vya kushughulikia Miswada ya Sheria kwa mujibu wa Kanuni ya 84(1) pamoja na Kifungu cha 7(1)(b) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge;
- c) Kupokea maoni ya Wadau kwa mujibu wa Kanuni ya 84 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge;
- d) Ziara za kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha katika Mwaka wa Fedha unaoishia kwa mujibu wa Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, ili kujiridhisha kuhusu hatua za utekelezaji na ufanisi wake, kwa kulinganisha kiasi cha fedha kilichotengwa na kupokelewa na Taasisi husika; na
- e) Kupokea na kujadili Taarifa mbalimbali za utendaji wa Wizara na Taasisi inazosisimamia kwa mujibu wa Kifungu cha 7(1)(c) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge,
- f) Kuwataka Mawaziri wafafanue na kutoa maelezo kuhusu masuala mbalimbali yaliyohitaji ufafanuzi;
- g) Kupata mafunzo mbalimbali kwa lengo la kujifunza na kubadilishana uzoefu na Taasisi mbalimbali za

Serikali na Asasi za Kiraia kwa kushirikiana na Ofisi ya Bunge.

h) Kupata mafunzo mbalimbali kwa lengo la kujifunza na kubadilishana uzoefu na Taasisi mbalimbali za Serikali na Asasi za Kiraia kwa kushirikiana na Ofisi ya Bunge.

1.4 Shughuli zilizotekelezwa.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari, 2018 hadi Januari, 2019, Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria imetekeleza shughuli zifuatazo:-

1.4.1 Kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi matakwa ya Kanuni ya 98(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, inayozitaka Kamati za Bunge za Kisekta kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Mwaka wa Fedha unaoishia, Kamati hii ilitembelea na kukagua Miradi mbalimbali ya maendeleo iliyo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria kuhusu Ujenzi wa Mahakama nchini, iliyotengewa na kupokea fedha katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 kuanzia tarehe 14 hadi 18 Machi 2018.

Miradi hiyo ya Maendeleo iliyotembelewa ipo katika Mkoa ya Shinyanga, Simiyu na Wilaya ya Chato katika Mkoa wa Geita.

Mheshimiwa Spika, katika ukaguzi huo, Kamati ilibaini masuala mbalimbali ambayo yanaelezwa kwa kina katika sehemu ya tatu ya taarifa hii.

1.4.2 Kuchambua Miswada ya Sheria;

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 84 ikisomwa pamoja na Nyongeza ya Nane 7(1) (b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, katika kipindi cha Januari, 2018 hadi Januari, 2019, Kamati hii ilishughulikia Jumla ya Miswada ya Sheria Minne (4) iliyofanya marekebisho katika Jumla ya Sheria Ishirini na Tano (25) zinazohusu Sekta mbalimbali kama ifuatavyo:-

a) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na.2) wa Mwaka 2018(*The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.2) Bill, 2018.*)

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria 13 zifuatazo:

- (i) Sheria ya Mamlaka na Majukumu ya Kabidhi Wasii Mkuu, Sura ya 27
- (ii) Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai,

Sura ya 20

- (iii) Sheria ya Kubadilishana Wafungwa, Sura ya 368,
- (iv) Sheria ya Tafsiri ya Sheria, Sura ya 1
- (v) Sheria ya Ukomo, Sura ya 89
- (vi) Sheria ya Tume ya Kurekebisha Sheria, Sura ya 171
- (vii) Sheria ya Ushirikiano katika Masuala ya Jinai, Sura ya 254
- (viii) Sheria ya Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, Sura ya 430
- (ix) Sheria ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kuhusu Utekelezaji wa Majukumu yake, Sura ya 268
- (x) Sheria ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa, Sura ya 329
- (xi) Sheria ya Kuzuia Ugaidi, Sura ya 19
- (xii) Sheria ya Kuhusu Mali zitokanazo na Uhalifu, Sura ya 256
- (xiii) Sheria ya Chama cha Mawakili Tanganyika, Sura ya 307

Mheshimiwa Spika, marekebisho hayo katika Mfumo wa Taasisi za Sheria nchini ulitokana na **Hati Idhini iliyochapishwa katika Matangazo ya Serikali Na.48, 49 na 50 ya tarehe 13 Februari, 2018**, ambapo Serikali ilifanya

mabadiliko katika Mfumo wa Kisheria (Legal Regime) nchini yenye kuweka au kuanzisha Mfumo mpya wa uwakilishi na utetezi wa Serikali na Taasisi zake zote katika masuala ya Kisheria ndani na nje ya nchi.

Hivyo, kutokana na mabadiliko hayo, Mfumo wa Sekta ya Sheria nchini kupitia Ofisi mbalimbali za kiusimamizi na kiutekelezaji zilihitaji kufanyiwa marekebisho ili kuzingatia mabadiliko hayo ya kimfumo kwa lengo la kuondoa changamoto za kiutendaji miongoni mwa taasisi husika kupitia vifungu mbalimbali vya Sheria.

b) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali, Na.3 wa Mwaka 2018
[The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.3) Bill, 2018]

Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria mbalimbali (Na. 3) wa Mwaka 2018 ulifanya marekebisho katika Sheria Sita (6) zifuatazo:-

- (i) Sheria ya Mamlaka ya Rufaa Sura ya 141,
- (ii) Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai, Sura ya 33,
- (iii) Sheria ya Mahakama ya Migogoro ya Ardhi, Sura ya 216,

- (iv) Sheria ya Mahakama za Mahakimu, Sura ya 11,
- (v) Sheria ya Baraza la Michezo la Taifa, Sura ya 49 na
- (vi) Sheria ya Takwimu, Sura ya 351.

Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria Sita (6) husika ili kuonda mapungufu ambayo yalibainika katika utekelezaji wa Sheria hizo kwa lengo la kuongeza ufanisi kwa Taasisi zinazosimamia utekelezaji wa Sheria hizo. Aidha, marekebisho hayo yalilenga kuziwezesha Sheria husika kuendana na mabadiliko mbalimbali ya kiteknolojia, kisiasa, kijamii na kiuchumi yaliyojitokeza na yenye athari katika utekelezaji wake.

c) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na.4 wa Mwaka 2018 [The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.4) Bill, 2018]

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria Nne (4) ambazo ni:

- (i) Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka ya Miji), Sura ya 288,
- (ii) Sheria ya Mafao ya Kustaafu katika Utumishi wa Kisiasa, Sura ya 225,
- (iii) Sheria ya Pasipoti na Hati za Kusafiria, Sura ya 42, na
- (iv) Sheria ya Bodi ya Utalii Tanzania, Sura ya 364.

Madhumuni ya marekebisho ya Sheria hizo ni kuondoa mapungufu mbalimbali ambayo

yalibainika katika utekelezaji wa baadhi ya masharti yaliyomo katika Sheria husika.

d) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa wa Mwaka 2018 [The Political Parties (Amendment) Bill, 2018]

Mheshimiwa Spika, marekebisho ya Sheria hii yanaimarisha Utendaji wa Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa kwa kuipa Mamlaka zaidi ya kuratibu na kusimamia kwa ufanisi zaidi uanzishwaji na utekelezaji wa Majukumu ya Vyama vya Siasa nchini kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Sheria nyingine za Nchi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua kwa weledi na umakini Miswada hiyo na kuwasilisha Maoni na Ushauri wake katika Bunge lako ambapo yote yaliridhiwa na kupitishwa na Bunge lako Tukufu kuwa Sheria za nchi.

1.4.3 Kupokea na kujadili Taarifa za Utekelezaji za Wizara

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia Kifungu cha 6(2)(a) na(b) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1)(d) vya Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, katika kipindi cha Januari 2018 hadi Januari, 2019, Kamati ya Katiba na Sheria ilipokea na kujadili Taarifa Nane (8) za utekelezaji wa majukumu ya Wizara inazosisimamia pamoja na

Taasisi zake, ambapo, Taarifa Nne (4) ziliwasilishwa na Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu na Taarifa nne (4) kutoka Taasisi zilizo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria, kama ifuatavyo:-

a) Taarifa Nne (4) kutoka Ofisi ya Waziri Mkuu kuhusu:-

- (i) Utekelezaji wa Mpango wa kuwajengea Uwezo wa Kiuchumi Vijana kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Vijana,
- (ii) Takwimu za mwenendo wa Waajili katika kujiandikisha kwenye Mfumo na Ulipaji wa Michango stahiki kwenye Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (Workers Compensation Fund-WCF) kwa mujibu wa Sheria,
- (iii) Hatua zinazochukuliwa na Mamlaka ya Usalama na Afya Mahala pa Kazi (OSHA) katika kulinda usalama wa Wafanyakazi wanaofanya kazi katika maeneo hatarishi kama vile Migodini na Viwandani, na
- (iv) Hatua iliyofikiwa na Mamlaka ya Udhibiti wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (SSRA) katika kuunganisha Mifuko ya Hifadhi ya Jamii nchini kwa kuzingatia Matakwa ya Sheria ya The Public Service Social Security Fund Act (No.2 of 2018).

b) Taarifa Nne (4) kutoka Wizara ya Katiba na Sheria kuhusu:-

- (i) Ufanisi wa Matumizi ya TEHAMA katika kurahisisha utoaji wa huduma za Kisheria kwenye Mahakama nchini,

- (ii) Mpango Mkakati wa Miaka Mitano (5) ya Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali,
- (iii) Mpango Mkakati wa Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, na
- (iv) Utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Haki za Binadamu chini ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora.

Mheshimiwa Spika, lengo la kupokea na kujadili Taarifa za utekelezaji wa Wizara na Taasisi zake ilikuwa ni kutekeleza jukumu la Kibunge la kuisimamia Serikali kama inavyoainishwa katika Ibara ya 63 (2) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977 ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1)(c) cha Kanuni za Kudumu za Bunge. Baada ya kujadili Taarifa hizo, Kamati ilibaini masuala mbalimbali ambayo yanafafanuliwa katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

1.4.4 Kuchambua Taarifa za Wizara kuhusu Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018; na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019;

Mheshimiwa Spika, kwa kuzingatia masharti ya Kanuni ya 98(2) ikisomwa pamoja na Kifungu cha 7(1)(a) cha Nyongeza ya Nane ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilichambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti za Wizara inazosisimamia kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 na kufanya ulinganisho wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019.

Mheshimiwa Spika, matokeo ya uchambuzi uliofanywa na Kamati yanaelezwa kwa kina katika Sehemu ya Pili ya Taarifa hii.

SEHEMU YA PILI

2.0 UCHAMBUZI WA MATOKEO YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI;

2.1 Maelezo ya Jumla

Mheshimiwa Spika, baada ya kuainisha majukumu ya Kamati na shughuli zilizotekelezwa na Kamati kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari 2019, naomba sasa nitoe Taarifa kuhusu masuala mbalimbali ambayo Kamati imeyabaini wakati ikitekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, masuala yatakayotolewa Taarifa ni yale ambayo Kamati imebaini kuwa ni changamoto ambazo zinahitaji kupewa umuhimu wa kipekee ili kuziwezesha Kamati, Wizara na Taasisi zake kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi, hivyo kuleta tija kwa Taifa.

2.2 Matokeo ya Uchambuzi wa Kamati

Mheshimiwa Spika, naomba sasa kutoa maelezo kuhusu matokeo ya uchambuzi wa Kamati kwenye masuala yaliyobainishwa na Kamati kama ifuatavyo:-

2.2.1 Yatokanayo na Taarifa za Utendaji wa Taasisi za Serikali

a) Utekelezaji wa Mpango wa kuwajengea Uwezo wa Kiuchumi Vijana kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Vijana;

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu iliyowasilishwa mbele ya Kamati, iliainisha kuwa, Mfuko wa Maendeleo ya Vijana (YDF) ulianzishwa rasmi na Serikali mwaka 1993 chini ya Kifungu cha 17(1) cha Sheria ya Fedha (*The Exchequer and Audit Ordinance, Cap 439*), namba 21 ya mwaka 1961.

Lengo la kuanzishwa kwa Mfuko huu ni kuwawezesha Vijana wote Tanzania Bara kupata mitaji kwa njia ya mikopo yenye masharti nafuu ili kuanzisha na kuendeleza miradi yao ya uzalishaji mali. Hivyo, walengwa wa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana ni Vijana wote wa Kike na Kiume walio katika vikundi vya uzalishaji mali wenye umri kati ya Miaka 15 hadi 35 kwa mujibu wa Sera ya Taifa ya Maendeleo ya Vijana ya mwaka 2007.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Mfuko huu siyo wa kibiashara na hivyo hutoa huduma zake kwa kutegemea bajeti kuu ya Serikali, **Kamati ilibaini kuwa, kwa mwaka wa Fedha 2017/2018 na 2018/2019 Mfuko huu umekuwa ukitengewa kiasi cha Shilingi Bilioni Moja (1,000,000,000/=) kwa ajili ya kutekeleza Majukumu yake kwa mujibu wa Sheria. Aidha, kwa mwaka wa Fedha 2015/2016 hadi 2017/2018 Jumla ya Shilingi Bilioni 2.7 zimetolewa kwa vikundi vya Vijana 523 vyenye idadi ya Vijana 3,781 katika Halmashauri 127 ambazo ni sawa na takribani aslimia 70% ya Halmashauri 184 zilizokusudiwa.**

Aidha, Kamati ilibaini kuwa Mikopo inayotolewa na Mfuko hurejeshwa kwa faida ya **asilimia 10%**

ambayo hutolewa ndani ya miaka miwili ili kuuwezesha Mfuko kuwa endelevu, utaratibu ambao kwa maoni ya Kamati ni mzuri kwani utawezesha Mfuko uwe endelevu kwa kuwafikia Vijana wengi zaidi (*Revolving Fund*). Pia, **asilimia 15%** ya fedha zinazotolewa na Serikali hutumika kugharamia mafunzo ya kuwajengea uwezo Vijana kabla ya kuwakopesha, ufuatiliaji na kufanya tathmini. Hivyo, **asilimia 85%** ya fedha zinazotolewa na Serikali hutumika kwa ajili ya Mikopo kwa vijana.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Kamati kubaini mafanikio mbalimbali ya Mfuko wa Vijana kama vile ufanisi wa baadhi ya Vikundi vya Vijana kutoka uzalishaji mdogo kwenda uzalishaji Mkubwa, na hivyo kupunguza tatizo la Ajira na umaskini kwa Vijana, bado kumbainika kuwepo kwa changamoto mbalimbali hususani dosari za kiusimamizi katika baadhi ya Halmashauri nchini.

Taarifa ya Ofisi ya Waziri Mkuu inaainisha kuwa, baadhi ya Halmashauri za Wilaya zimeshindwa kuendelea kuzilea na kuzisimamia vizuri SACCOS za Vijana ili ziendeele kukua na kutoa huduma stahiki kwa Vijana wengi zaidi. Dosari hii ya kiusimamizi imesababisha kuwepo kwa SACCOS za Vijana ambazo zimekuwa zikitumia fedha za Mikopo kwa matumizi mengine yasiyokusudiwa, pamoja na changamoto ya uwepo wa migogoro miongoni mwa SACCOS za Vijana na hivyo kuathiri ukuaji wa Maendeleo yaliyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, Maoni ya Kamati ni kuwa, utekelezaji wa programu ya kuwajengea uwezo Vijana kabla ya kuwakopesha, iwe endelevu na

ifikie vikundi vyote vya Vijana kwa lengo la kuongeza ufanisi kwa kuwajengea nidhamu, ujuzi na maarifa kuhusu jinsi ya kukopa na kuzalisha kwa faida ili vikundi vyao vikue hadi kufikia Makampuni makubwa.

Aidha, kuhusu dosari za kiusimamizi katika baadhi ya Halmashauri, ni maoni ya Kamati kuwa, Serikali ianze kuzijengea uwezo Halmashauri kuhusu ukusanyaji na usimamizi wa Fedha za Maendeleo ya Vijana ikiwemo kuzisimamia kwa ukaribu ili kuondoa dosari hizo za kiusimamizi na kiutendaji.

b) Takwimu za mwenendo wa Waajiri katika kujiandikisha kwenye Mfumo na Ulipaji wa Michango stahiki kwenye Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (*Workers Compensation Fund-WCF*) kwa mujibu wa Sheria,

Mheshimiwa Spika, taarifa iliyowasilishwa mbele ya Kamati iliainisha kuwa, Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi ni Taasisi ya Hifadhi ya Jamii iliyoundwa kwa mujibu wa Kifungu cha 5 cha Sheria ya Fidia kwa Wafanyakazi Sura 263 (Marejeo ya Mwaka 2015), kwa ajili ya Wafanyakazi ambao wataumia, kuugua au kufariki wakati wakiwa wanatekeleza majukumu ya mwajiri kwa mujibu wa Mikataba yao. Taarifa ilifafanua kuwa, Mfuko ulianza kutekeleza majukumu yake tarehe 1 Julai 2015 kama ilivyoelekezwa katika Tangazo la Serikali Na.169 la mwaka 2015.

Mheshimiwa Spika, majukumu yanayotekelezwa na Mfuko huo ni pamoja na kusajili Waajiri, kukusanya michango, kuwekeza

na kutoa elimu kwa Umma kuhusu Mfuko na wajibu wa mwajiri na mwajiriwa. Mfuko huu unatoa huduma zake katika Mikoa yote Tanzania Bara, kupitia Ofisi za kazi zilizopo nchini. Mfuko ulianza kupokea madai na kulipa fidia tarehe 1 Julai 2016 baada ya kumalizika kwa kipindi cha mpito cha mwaka mmoja.

Aidha, Kamati ilibaini kuwa, mafao yanayohusu ukarabati (*rehabilitation*) yanatolewa kwa njia ya matibabu pamoja na uwekaji wa viungo bandia (*Clinical Rehabilitation*).

Mheshimiwa Spika, pia Kamati ilibaini kuwa, katika kipindi cha miaka mitatu, Mfuko umeweza kuongeza idadi ya Waajiri waliosajiliwa kwa asilimia 204.31 kutoka **Waajiri 5,178** mwezi Juni 2016 hadi kufikia **Waajiri 15,757** mwezi Septemba, 2018, ambapo, **Waajiri 571** ni kutoka katika Sekta ya Umma na **Waajiri 15,186** ni kutoka Sekta Binafsi.

Aidha, Kamati ilibaini kuwa, kwa upande wa uwezo wa kifedha kwa Mfuko katika kutekeleza majukumu yake, Mfuko unazo fedha za kutosha kutekeleza majukumu yake. Hii ilibainishwa na taarifa ya Serikali ambapo bajeti ya Michango kwa kipindi cha miaka mitatu(3) ya mwanzo kuanzia mwaka wa fedha 2015/2016 mpaka 2017/2018 ilikuwa **Shilingi Bilioni 190.00** lakini makusanyo halisi yalikuwa **Shilingi bilioni 195.30**. Hivyo, katika kipindi hicho, makusanyo ya michango yamekua kwa **asilimia 139.02** kutoka **Shilingi Bilioni 35.34** zilizokusanywa katika mwaka wa fedha 2015/2016 na kufikia **Shilingi Bilioni 84.47**

kwa mwaka 2017/2018. Aidha, kwa robo ya kwanza ya Mwaka wa Fedha 2018/2019 Mfuko umekusanya **jumla ya Shilingi Bilioni 17.09.**

c) Hatua zinazochukuliwa na Mamlaka ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi (OSHA) katika kulinda usalama wa Wafanyakazi wanaofanya kazi katika maeneo hatarishi

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Serikali iliainisha kuwa, OSHA ilianzishwa tarehe 31 Agosti, 2001 chini ya Sheria ya Wakala za Serikali Na.30 ya mwaka 1997. Makusudi ya kuanzishwa kwa Wakala huu ni kupata chombo cha Serikali kitakachosimamia Usalama na Afya mahali pa Kazi. Hii ni pamoja na kuhakikisha kuwa, Wafanyakazi wanafanya kazi katika mazingira salama kwa kuzingatia taratibu zilizowekwa katika kuzuia ajali na magonjwa yatokanayo na kazi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa, OSHA hutekeleza majukumu yake kwa kuzingatia taarifa kutoka Taasisi nyingine za Serikali kama vile Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), BRELA, Wizara ya Madini, Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji na kituo cha Uwekezaji cha Tanzania (TIC).

Aidha, Kamati ilibaini kuwa, katika kipindi cha Miaka mitatu kuanzia Julai 2015 hadi Juni 2018, Wakala uliweza kutekeleza majukumu yafuatayo:-

- i) Usajili wa Viwanda na Migodi, ambapo jumla ya **Viwanda 4,972** vilisajiliwa ukilinganisha na lengo la kusajii **Viwanda 4,324**. Pia,

Migodi 244 ikiwemo **mikubwa 17** na **midogo 227** ilisajiliwa ukilinganisha na lengo la kusajili **migodi 130**.

Kamati ilibaini kuwa, ongezeko hili limetokana na hatua za Serikali katika ujenzi wa Uchumi wa Viwanda sambamba na Kampeni maalum za uhamasishaji wa masuala ya Usalama na Afya mahali pa Kazi katika Sekta ya Madini na uzalishaji (Viwanda) na hivyo kuongeza uelewa wa vihatarishi vilivyopo na namna ya kujikinga pamoja na utekelezaji wa Sheria ya Usalama na Afya mahali pa Kazi.

ii) Ukaguzi wa Usalama na Afya Viwandani na Migodini, ambapo jumla ya Viwanda 14,897 vikiwemo vipya 3,977 na Migodi 298 ilifanyiwa idadi ya kaguzi 215, 793.

iii) Upimaji wa Afya katika maeneo hatarishi ikiwemo viwandani na migodini(Fitness to work Medical Examination), ambapo jumla ya **Wafanyakazi 145,008** walipimwa afya ukilinganisha na lengo la kupima **Wafanyakazi 115,000** ambapo **Wafanyakazi 12,446** walikutwa na matatizo ya mapafu (*Obstructive Lung Diseases*), **Wafanyakazi 1,567** walikutwa na matatizo ya usikivu (*Hearing Loss*), **Wafanyakazi 43,987** walikutwa na matatizo ya uzito uliokithiri, **Wafanyakazi 6,564** walikutwa na uzito usiofikia kiwango, Wafanyakazi 56,890 walikutwa na matatizo ya shinikizo la damu(Blood pressure) na **wafanyakazi 25,878** walikutwa na matatizo ya uoni(poor vision). Aidha, taarifa iliainisha kuwa, jumla ya

Wafanyakazi 1,376 kati ya **Wafanyakazi 6,783** katika Viwanda vya rangi, viwanda vya betri, utengenezaji wa risasi pamoja na uchimbaji wa Uranium walifanyiwa vipimo maalum vya madini hatarishi ili kubaini athari za madini hayo kwenye damu na kutoa ushauri stahiki.

- iv) Mafunzo ya Usalama wa Wachimbaji wadogo na wajasiliamali**, ambapo taarifa iliainisha kuwa, jumla ya Maafisa 9,458 walipata mafunzo ya usalama na Afya mahali pa Kazi kwa mujibu wa Sheria, kati ya hao **Maafisa 6,250** walitoka Migodini na **Maafisa 3,208** walitoka viwandani ikilinganishwa na **Maafisa 7,320** waliolengwa. Mafunzo haya yalilenga Wanakamati wa Usalama na Afya katika Viwanda na Migodini pamoja na watoa huduma za kwanza.
- v) Uchunguzi wa ajali (Investigation of Occupational accidents)**, ambapo jumla ya **ajali 912** zitokanazo na kazi ziliripotiwa na kufanyiwa uchunguzi katika maeneo ya Viwandani na Migodini, ambapo ajali 30 kati ya hizo zilisababisha vifo sawa na **asilimia 3.3% ya ajali** zote na ajali 881 zilikuwa na majeruhi sawa na **asilimia 96.7%**. Hivyo, Kamati ilibaini kuwa, Sekta ya uzalishaji (Viwandani) ilisababisha **asilimia 88 ya ajali** zote wakati Sekta ya Madini ilikuwa na **asilimia 12** ya ajali zote.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya Serikali, jumla ya Waajiri wa Viwanda na **Migodi 1,623** kati ya Waajiri wa Viwanda na

Migodi 15,195 walichukuliwa hatua mbalimbali za kisheria kutokana na kutozingatia Sheria na Kanuni mbalimbali za Afya na Usalama katika maeneo yao ya kazi.

Hata hivyo, Kamati ilibaini kuwa, zipo changamoto za uelewa mdogo wa masuala ya Usalama na Afya miongoni mwa Wadau pamoja na ujio wa teknolojia mpya unaotolewa na ongezeko kubwa la Viwanda ukilinganisha na uwezo wa Wakala katika kukabiliana na changamoto hizo.

d) Hatua iliyofikiwa na Mamlaka ya Udhhibiti wa Mifuko ya Hifadhi ya Jamii (SSRA) katika Kuunganisha Mifuko ya Hifadhi ya Jamii nchini kwa kuzingatia Matakwa ya Sheria ya *The Public Service Social Security Fund Act (No.2 of 2018)*.

Mheshimiwa Spika, tarehe 31 Januari, 2018 Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania lilipitisha Sheria Na. 2 ya Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma (*The Public Service Social Security Fund Act*), ya mwaka 2018. Kutokana na Sheria hiyo, Mifuko minne(4) ya Pensheni ambayo ni PSPF, LAPF, PPF na GEPF ambapo Mfuko mmoja wa PSSSF umeundwa kwa ajili ya Hifadhi ya Jamii kwa Watumishi wa Umma. Aidha, Sheria hiyo ya PSSSF imefanya marekebisho kwenye Sheria ya Shirika la Taifa la Hifadhi ya Jamii (NSSF), Sura ya 50 ili kuufanya Mfuko huo kuhudumia Wafanyakazi wa Sekta Binafsi pamoja na Sekta isiyo rasmi.

Mheshimiwa Spika, Kamati hii ambayo inajukumu la kusimamia utekelezaji wa Mamlaka ya Udhibiti wa Mfuko ya Hifadhi ya Jamii nchini (SSRA) iliomba taarifa ya utekelezaji kuhusu hatua zilizofikiwa katika kueleza matakwa ya Sheria husika.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilichambua taarifa ya Serikali iliyowasilishwa mbele ya Kamati na kubaini kuwa, toka Sheria hiyo ianze kutumika tarehe 1 Agosti, 2018 na kuanza kwa Mfuko wa PSSSF, Serikali imechukua **hatua mbalimbali ikiwemo ushirikishwaji wa wadau wakati wa uandaaji wa Muswada na wakati wa utungwaji wa Kanuni** kwa ajili ya utekelezaji wa Sheria hiyo.

Aidha, Kamati imebaini kuwa, taarifa ya Serikali inaainisha kwamba, idadi ya Wastaafu waliokuwa wanadai mafao ya mkupuo kwa Mfuko wa PSPF ilikuwa ni **Wastaafu 7, 924** wenye jumla ya **Shilingi Bilioni 738.43,** ambapo Mfuko umeweka Mkakati wa kulipa madeni hayo kwa kuzingatia mtiririko wa kifedha kwa kipindi cha miezi sita (6) kuanzia Agosti, 2018. Kwamba, hadi mwezi Oktoba 2018 Mfuko umewalipa jumla ya Wastaafu 896 waliostaafu kati ya mwezi Julai hadi Agosti, 2017 katika awamu ya kwanza, na wale Watumishi waliostaafu hadi kufika Novemba, 2017 matayarisho ya malipo yao yamekamilika tarehe 8 Oktoba, 2018 ambayo ni malipo ya awamu ya pili ambapo jumla ya cheki/hundi 1,123 zilitolewa.

Hata hivyo, Kamati ilibaini kuwepo kwa changamoto ya sintofahamu ya waliokuwa wafanyakazi wa Mikataba wa Mifuko iliyounganishwa, ambao Serikali imekiri kuwa, ajira zao bado hazijahuishwa chini ya Mfumo huu mpya.

Mheshimiwa Spika, maoni ya Kamati ni kuwa, hatua ya kuunganisha Mifuko inaweza kuwa na matokeo chanya endapo utekelezaji wake utafanywa kwa ufanisi kwa kuzingatia yafuatayo:-

- i) Kupunguza gharama za uendeshaji,
- ii) Kuwa na uwiano kati ya michango na mafao yatakayolipwa,
- iii) Kuimarisha uwiano baina ya Wanachama na Wastaafu,
- iv) Kuthaminisha pensheni ya kila mwezi kwa kuzingatia hali halisi ya uchumi wa wakati husika,
- v) Kuboresha huduma kwa wanachama wa Mfuko kwa kuwalipa mafao stahiki kwa wakati, na
- vi) Mifuko ya Pensheni kuwa na uwezo wa kulipa mafao kwa mujibu wa Mikataba ya Kimataifa ambayo Tanzania imeridhia.

e) Ufanisi wa Matumizi ya TEHAMA katika kurahisisha utoaji wa huduma za Kisheria kwenye Mahakama nchini.

Mheshimiwa Spika, Muhimili wa Mahakama ni chombo cha usimamizi wa utoaji haki kwa mujibu

wa Ibara ya 107A (I) ikisomwa pamoja na Ibara ya 107A (2)(e) na 107B ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977. Hivyo, Mahakama imepewa mamlaka ya kusimamia na kutoa uamuzi wa mwisho katika masuala yote yahusuyo utoaji haki.

Kamati imebaini kuwa, Mahakama inatekeleza majukumu yake kupitia Mpango Mkakati wa Mahakama wa miaka mitano (5) 2015/2016 hadi 2019/2020, ambapo mpango huo umeainisha nguzo Kuu tatu ambazo ni:-

- i) Utawala Bora, Uwajibikaji na Usimamizi wa Rasilimali,
- ii) Upatikanaji haki kwa wakati, na
- iii) Kuimarisha Imani ya Wananchi na Ushirikishwaji wa wadau.

Mheshimiwa Spika, katika kuongeza tija na kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi, , Mahakama imepanga kuanzisha Mifumo ya TEHAMA kwa kuunganisha utekelezaji wa shughuli zake katika Mfumo jumuishi wa usimamizi wa Mashauri, Mifumo ambayo kwa sasa ipo katika hatua za upembuzi, ujenzi na baadaye majaribio kabla ya kuanza kutumika nchi nzima kwa utaratibu utakaowekwa.

Kamati ilibaini kuwa, Mifumo hiyo ya TEHAMA itajielekeza katika maeneo yafuatayo:-

- i) Usajili wa mashauri kwa njia ya kielektroniki kwa ngazi zote za Mahakama kwa kuanzia na Mahakama ya Rufani, Mahakama Kuu, Mahakama za Hakimu Mkazi na za Wilaya,

- ii) Utoaji taarifa ujumbe mfupi kwa njia ya simu (*sms notification*) kwa Wadaawa (*Parties*) tangu hatua ya usajili wa shauri na hatua zitakazo fuata,
- iii) Kutoa ripoti mbalimbali na takwimu za Mashauri,
- iv) Utoaji wa wito wa kuitwa Mahakamani kwa Wadaawa,
- v) Kufungua mashauri kwa njia ya mtandao,
- vi) Uratibu na Usimamizi wa Mawakili wa kujitegemea kama Maafisa wa Mahakama,
- vii) Upatikanaji wa taarifa za kiutawala za Mahakama zote nchini,
- viii) Kanzidata itakayotumika kuweka maamuzi mbalimbali yanayotolewa Mahakamani,
- ix) Usikilizaji wa Mashauri kwa njia ya Video,
- x) Kurekodi Mashauri,
- xi) Mteja kupata huduma kwa njia ya *Self Help Kiosk*, na
- xii) Maktaba Mtandao.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa, kwa sasa mpango huu wa matumizi ya TEHAMA upo katika hatua za awali za utekelezaji. Hivyo, Mahakama imepanga kutekeleza yafuatayo:-

- i) Kuunganisha Mahakama 170 na huduma ya internet kwenye Mkongo wa Taifa wa Mawasiliano,

- ii) Kuwa na Maktaba ya mtandao (eLibrary) kwa lengo la kuhakikisha kuwa taarifa za kisheria (*Law Reports*) zinapatikana mtandaoni,
- iii) Kuendelea kuboresha miundombinu ya TEHAMA katika ngazi zote za Mahakama zikiwemo Mahakama za Mwanzo zilizoko Mjini (zenye miundombinu wezeshi),
- iv) Utoaji wa huduma za haki kwa Mfumo wa kielektroniki,
- v) Kufunga vifaa vya Mikutano ya Mtandao (*Video Conference*) katika Vituo vya Lushoto-IJA, Mahakama Kuu Kanda ya Bukoba, Mahakama Kuu Kanda ya DSM na Gereza la Keko, na
- vi) Kuunganisha Mfumo wa kielektroniki wa Mahakama-JSDS II na Mifumo mingine iliyoanzishwa na Serikali pamoja na Wadau wengine wa Mahakama.

Mheshimiwa Spika, endapo teknolojia hizi zikikamilika na kuanza kutumika zitakuwa na matokeo chanya yafuatayo:-

- vii) Kupunguza gharama na kuokoa muda kwa wateja wa Mahakama na Mahakama yenyewe,
- viii) Kurahisisha utoaji ushahidi kwa njia ya Video,

- ix) Kupunguza muda wakusikiliza mashauri na hivyo kupunguza mrundikano wa mashauri Mahakamani,
- x) Kumuwezesha Mteja kupata huduma kwa urahisi kupitia tovuti bila kuwasiliana na Maafisa wa Mahakama,
- xi) Kuimarisha utafiti na uandishi wa maamuzi ya Mahakama kupitia Maktaba Mtandao na njia nyinginezo za mawasiliano ya kimtandao, na
- xii) Kusaidia kukokotoa gharama za kufungua shauri na taarifa mbalimbali za mwenendo wa shauri.

f) Mpango Mkakati wa Miaka Mitano (5) ya Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali ilianzishwa na Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, chini ya Ibara ya 36 (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977, kwa Tangazo la Serikali **Na.50** la Mwaka 2018 katika **Gazeti la Serikali Na.3** Toleo **Na.99** la tarehe 13 Februari, 2018, kwa lengo la kutekeleza majukumu Makuu Mawili (2), ambayo ni:-

- i) Kusimamia na kuendesha kesi zote za Madai zinazoihusu Serikali Kuu, Mamlaka ya Serikali za Mitaa, Wakala wa Serikali, Idara za

Serikali zinazojitegemea, Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine za Serikali kwa ujumla , katika Mahakama au Mabaraza ya Usuluhishi ndani na ya Kimataifa ikiwa ni pamoja na Kesi za Haki za Binadamu na za Kikatiba, na

ii) Kusimamia na kuendesha mashauri ya usuluhishi yanyohusu Serikali Kuu, Mamlaka ya Serikali za Mitaa, Wakala wa Serikali, idara zinazojitegemea, Mashirika ya Umma na Taasisi nyingine za Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa, kazi ya kufanya uchambuzi wa kazi zitakazofanywa na Ofisi hii mpya, kupanga kazi hizo kwa kuzingatia vigezo vya utumishi wa Umma na kuzifafanua, ilipangwa ifanyike kuanzia mwezi Julai hadi Novemba, 2018 sambamba na kuwapanga Watumishi katika nafasi mbalimbali kwa ajili ya kuanza kuandaa nyaraka nyingine kulingana na muundo, majukumu na kazi walizopewa.

Maandalizi ya Mpango Mkakati wa Miaka Mitano (5) wa utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali, unategemea kuwa umekamilika na kuanza kutumika katika mwaka wa Fedha 2019/2020 kwa kutegemea bajeti ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, pamoja na maandalizi hayo ya Mpango Mkakati, Kamati imebaini kuwa, Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali imeendelea kutekeleza majukumu yake kulingana na mpango na bajeti iliyopitishwa na Bunge kwa mwaka wa Fedha 2018/2019, ambapo hadi Mwezi Oktoba 2018, Ofisi hii

imeshughulikia **jumla ya mashauri 1,373** ya madai ambapo kati ya hayo **mashauri 198** ni mapya na **mashauri 1,175** ni ya zamani pia, Ofisi hii ya Wakili Mkuu wa Serikali imefanikiwa kuokoa kiasi **cha Shilingi Bilioni 2.77** na **Dola za Marekani 576,000** katika kesi sita (6) zilizoshughulikiwa tangu kuanzishwa kwake.

g) Mpango Mkakati wa Utekelezaji wa Majukumu ya Ofisi ya Taifa ya Mashtaka;

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ilianzishwa na Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, chini ya **Ibra ya 36(1)** ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977, kwa **tangazo la Serikali Na.49 la mwaka 2018**, kwenye **Gazeti la Serikali Na.3** Toleo **Na.99** la tarehe 13 Februari, 2018.

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka inaongozwa na Mkurugenzi wa Mashtaka ambaye nafasi yake ipo kwa mujibu wa Ibara ya 59B ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, 1977 ambapo, kabla ya Muundo huu mpya, Ofisi hiyo ilikuwa Divisheni ya Mashtaka ya Jinai chini ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali. Aidha, kwa mujibu wa Muundo huo, Naibu Mkurugenzi wa Mashtaka ndiye Afisa Masuuli wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka.

Mheshimiwa Spika, kupitia taarifa ya Serikali, Kamati ilibaini kuwa, Ofisi ya Mashataka ina majukumu Makuu matatu (3) ambayo ni:-

- i) Kusimamia na kuendesha mashauri yote ya Jinai kwa niaba ya Jamhuri,
- ii) Kuratibu na kusimamia upelelezi wa makosa ya Jinai, na
- iii) Kuwasimamia Waendesha Mashtaka wote, Mwakili wa Serikali na Watumishi wote walio chini ya Ofisi hiyo.

Aidha, Kamati ilibaini kuwa, bado Ofisi hii ya Taifa ya Mashtaka ipo kwenye hatua za awali za uchambuzi wa majukumu yatakayotekelezwa, kupanga na kufafanua kazi zitakazotekelezwa kwa kuzingatia Muundo mpya uliotolewa, kazi ambayo ilipangwa kukamilika ifikapo Novemba, 2018 kwa kuwapanga Watumishi katika wadhifa na nafasi mbalimbali kulingana na matakwa ya Muundo husika.

Hivyo, hatua ya kuandaa Mpango Mkakati pamoja na utekelezaji wake kwa kuzingatia Muundo wa Ofisi hii ya Taifa ya Mashtaka, itakamilika na kuanza kutekelezwa katika mwaka wa Fedha 2019/2020 kulingana na upatikanaji wa Fedha Serikalini.

Mheshimiwa Spika, kwa Mukstadha huo, Kamati ilibaini kuwa, kwa sasa, Ofisi ya Taifa ya Mashtaka inaendelea kutekeleza majukumu yake kulingana na bajeti iliyopitishwa na Bunge kwa mwaka huu wa Fedha 2018/2019.

h) Utekelezaji wa Mpango Kazi wa Taifa wa Haki za Binadamu chini ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora.

Mheshimiwa Spika, Uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, Mpango kazi wa Kitaifa wa Haki za Binadamu umeainisha haki 23 katika Makundi manne (4) ya kipaumbele kwa lengo la kuimarisha ukuzaji na ulinzi wa Haki za Binadamu nchini. Makundi hayo ya Haki za Binadamu ni haya yafuatayo:-

i) Haki za Kiraia na Kisiasa.

Mheshimiwa Spika, haki za kundi hili ni pamoja na haki ya kuishi, uhuru wa kutoa maoni, kujieleza na kupata habari, fursa ya kupata haki, uendeshaji wa mashauri bila upendeleo, usawa mbele ya vyombo vya Sheria, haki ya uhuru na usalama wa watu na Bunge kupitia Mikataba ya uwekezaji. Ili kuboresha na kuimarisha Mfumo wa utoaji haki hizo nchini, Serikali imeimarisha Bajeti ya Mahakama kwa kutenga fedha za kutosha katika Mfuko wa Mahakama kwa lengo la kuimarisha Mfumo wa kusikiliza mashauri kwa njia ya kielektroniki, usajili wa mashauri, utoaji wa taarifa za kuitwa Mahakamani na matumizi ya TEHAMA.

Aidha, masuala mengine yaliyotekelezwa chini ya kundi hili, ni pamoja na kuwajengea uwezo Mahakimu, Majaji, Mawakili wa Serikali na Polisi kuhusu masuala mbalimbali ya haki za Binadamu ikiwemo kutungwa kwa Sheria ya Msaada wa Kisheria ya mwaka 2017 ambayo imewezesha

kuwepo Mfumo wa Wasaidizi wa kisheria katika ngazi za Mikoa na Wilaya.

ii) Haki za Kiuchumi, Kijamii na Kiutamaduni,

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Serikali iliainisha kuwa, kundi hili linahusu haki ya kumiliki mali na fursa ya kupata Ardhi, haki ya Elimu na haki ya kupatiwa hali nzuri ya maisha, haki ya kupata chakula bora, maji safi na usalama na haki ya kufanya kazi. Haki nyingine za kundi hili ni haki ya kufaidi kwa kiwango cha juu cha ubora wa afya ya mwili na akili, haki ya kuwa na mazingira safi na bora kiafya na haki ya hifadhi ya jamii.

Katika kuhakikisha uwepo wa mazingira wezeshi ya upatikanaji wa haki za kundi hili, taarifa iliainisha kuwa, Serikali ya Awamu ya Tano inatekeleza Sera ya Elimu bila malipo kuanzia elimu ya Msingi hadi Sekondari (Darasa la kwanza hadi Kidato cha Nne) pia kuifanyia Marekebisho Sheria ya Elimu Sura 353 kupitia Sheria Na.4 ya mwaka 2016 ambayo inazuia mtoto kukatisha masomo kwa sababu ya ndoa za utotoni.

Aidha, Serikali imeongeza upatikanaji maji safi na salama Vijijini ambapo idadi ya Wananchi wanaofaidika imeongezeka kutoka **Wananchi 15,200,000** kwa mwaka 2013 hadi **Wananchi 22, 951, 371** kwa mwaka 2017 sawa na **asilimia 72.58%**. Hii ni pamoja na kuanzisha jumla ya **program ndogo 5,438** za maji na Usafi wa Mazingira Vijijini, **Vituo vipya 90** vya kuchunguza mwenendo wa rasilimali maji, vituo 633 viliimarishwa na visima virefu 1,100

vilichimbwa na kutambua jumla ya vyanzo vya **maji 114.**

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa haki afya, taarifa iliainisha kuwa, katika kujenga mazingira wezeshi kwa Wananchi kupata matibabu, Serikali imeanzisha **Vituo 6,155** pamoja na kuimarisha Maabara 4 za Kanda za Kifua Kikuu na kuwezesha **asilimia 90%** ya Wagonjwa wa Kifua Kikuu kutibiwa na kupona. Hii ni pamoja na Kampeni za ujenzi wa vyoo bora ambapo **Kaya 2,414, 094** zimepata vyoo bora na sehemu maalum za kunawa mikono.

iii) Haki za Makundi yenye Mahitaji Maalum,

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Serikali iliainisha kuwa, kundi hili linahusu haki za makundi ya Wanawake, Watoto, Wazee, Watoto wanaokinzana na Sheria, Wafungwa, Watu wenye ulemavu, Watu waishio na VVU, Wakimbizi, Watafutao hifadhi ya kisiasa na Watu wasio na Taifa.

Katika kutekeleza mazingira wezeshi ya upatikanaji haki wa kundi hili, Serikali iliandaa Mpango wa Taifa wa Kutokomeza Ukatili Dhidi ya Wanawake na Watoto wa mwaka 2017/2018-2021/2022 na tayari umeanza kutekelezwa katika Wizara, Idara na Taasisi mbalimbali za Serikali. Hii ni pamoja na kila Halmashauri kutenga **asilimia 2%** ya mapato yake ya ndani ili kuwawezesha Watu wenye Ulemavu kwa mujibu wa Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, pia kutoa huduma za kinga za Watu wenye ualbino

ikiwemo kuwapatia *lotion* kwa lengo la kuwakinga na mionzi ya jua.

Mheshimiwa Spika, taarifa ilifafanua zaidi kuwa, hadi sasa kupitia RITA iliandaa na kuanza kutekeleza Mpango Mkakati wa Usajili kwa Watoto chini ya Umri wa miaka mitano (5) unaotekelezwa katika Mikoa ya Iringa, Njombe, Shinyanga, Geita, Lindi, Mtwara na Simiyu, ambapo hadi sasa zaidi ya **Watoto 2,634,192** wamesajiliwa na kupata vyeti vya kuzaliwa na hivyo kuongeza kiwango cha Watoto waliosajiliwa na kupata vyeti kutoka **asilimia 12.9%** mwaka 2013 hadi **asilimia 38%** mwaka 2017. Aidha, Serikali iliandaa Kanuni za Sheria ya Mtoto ya Mwaka 2009 (*Juvenile Court Rules of 2016 and Juvenile Designated Courts, GN NO.314 of 9th December, 2016*) zenye kutoa Mwongozo wa kuendesha mashauri ya Watoto pamoja na kubainisha Mahakama za Mwanzo kuwa Mahakama za Watoto.

Pia, taarifa ilielezea kuwa, kutungwa kwa Sheria ya Watu Wenye Ulemavu ya Mwaka 2010, kuliwezesha Serikali kuanzisha Kanuni za Watu wenye ulemavu mwaka 2012 yenye kuainisha vyombo mbalimbali vya utekelezaji ikiwemo kuanzisha Baraza la Taifa la Watu wenye ulemavu pamoja na Kamati zake kwa ngazi za Mikoa na Wilaya.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Serikali iliainisha zaidi kuwa, tayari imeanza na inaratibu utolewaji wa huduma ya matibabu bure kwa Wazee ikiwemo kuwapatia malazi kupitia Makambi ya Wazee, kuwapatia vitambulisho rasmi kwa ajili ya

matibabu na kutoa chakula kwenye makambi rasmi ya Wazee. Hii ni pa moja na kuendelea kutoa Elimu kwa jamii kuhusu haki za ustawi wa Wazee kupitia vyombo vya habari na maadhimisho ya siku ya Wazee.

Aidha, taarifa ya Serikali iliainisha kuwa, Wizara ya Afya, Maendeeo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu inaendelea kuratibu utoaji wa Elimu kwa Jamii kuhusu UKIMWI na kuweka Mwongozo kuzielekeza Wizara na Taasisi za Serikali kutoa elimu na huduma kwa Watumishi wa Serikali.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Mambo ya ndani kupitia Jeshi la Magereza inaendelea kutekeleza jukumu la kurekebisha Wafungwa Magerezani kwa kupitia program mbalimbali za mafunzo darasani, dini, michezo, ushauri nasaha na stadi za kazi. Hii ni pamoja na kusimamia utekelezaji wa program ya adhabu mbadala wa Kifungo Gerezani.

iv) Kujenga Uwezo wa Taasisi, Masuala yanayoibuka na utekelezaji wa Mikataba ya Kimataifa.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Serikali iliainisha kuwa, kundi hili linahusu kujenga uwezo wa Taasisi chini ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali na Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora na eneo la Haki za Binadamu na Biashara.

Mheshimiwa Spika, hatua hii ilipelekea Serikali kuongeza Bajeti ya Tume kutoka **shilingi Bilioni 3.3** mwaka 2015/2016 hadi **Bilioni 3.7** mwaka 2016/2017 na **Bilioni 6.1** mwaka 2017/2018. Hii

ni pamoja na kuimarisha Muundo wa Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora kwa kuanzisha Ofisi Pemba na kupandisha hadhi ofisi ya Zanzibar kuwa ofisi ndogo ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora. Aidha, mchakato wa kuandaa Mpango kazi wa Kitaifa wa Haki za Binadamu na Biashara unaendelea.

Kama sehemu ya maandalizi ya mpango huo, taarifa ilifafanua kuwa, Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa kushirikiana na Ofisi ya Kamisheni ya Umoja wa Mataifa wa Haki za Binadamu ilitoa mafunzo kwa maafisa wa Serikali wakiwemo Mawakili wa Serikali kuhusu Haki za Binadamu na Biashara, mwezi Agosti, mwaka 2017.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati umebaini kuwa, matokeo ya tathmini ya Mpango Kazi wa Kitaifa wa Haki za Binadamu kati ya mwaka 2016 hadi mwaka 2017, ulikuwa na mafanikio lakini kulijitokeza changamoto zifuatazo:-

- (i) Mpango kazi ulikusudia kuimarisha haki za msingi kwa kuzingatia Mikataba ya Kimataifa pasipo kuweka vipaumbele kutokana na sera za nchi, hivyo maeneo mengi yamekwama kutekelezwa,
- (ii) Uwepo wa bajeti finyu ya kuratibu shughuli za utekelezaji wa Mpango Kazi husika, na
- (iii) Mpango Kazi haukuweza kufikia watu wote kwa wakati kutokana na changamoto ya fedha.

2.2.2 Uchambuzi wa Miswada ya Sheria;

Mheshimiwa Spika, katika kipindi kinachotolewa taarifa, Kamati ilichambua na kujadili Miswada Mitatu ya Kisekta (3), Jumla ya Sheria zote zilizochambuliwa na kujadiliwa na Kamati zikiwemo Sheria zilizomo katika Miswada ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali ni Sheria 41.

a) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na.2) Wa Mwaka 2018(*The Written Laws (Miscellaneous Amendments) (No.2) Bill, 2018.*)

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya marekebisho katika sheria 13 zifuatazo:-

- (i) Sheria ya Mamlaka na Majukumu ya Kabidhi Wasii Mkuu, Sura ya 27
- (ii) Sheria ya Mwenendo wa Makosa ya Jinai, Sura ya 20,
- (iii) Sheria ya Kubadilishana Wafungwa, Sura ya 368,
- (iv) Sheria ya Tafsiri ya Sheria, Sura ya 1,
- (v) Sheria ya Ukomo, Sura ya 89,
- (vi) Sheria ya Tume ya Kurekebisha Sheria, Sura ya 171,
- (vii) Sheria ya Ushirikiano katika Masuala ya Jinai, Sura ya 254,

- (viii) Sheria ya Ofisi ya Taifa ya Mashtaka, Sura ya 430,
- (ix) Sheria ya Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kuhusu Utekelezaji wa Majukumu yake, Sura ya 268,
- (x) Sheria ya Kuzuia na Kupambana na Rushwa, Sura ya 329,
- (xi) Sheria ya Kuzuia Ugaidi, Sura ya 19,
- (xii) Sheria ya Kuhusu Mali zitokanazo na Uhalifu, Sura ya 256, na
- (xiii) Sheria ya Chama cha Mawakili Tanganyika, Sura ya 307

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ni matokeo ya **Hati Idhini iliyochapishwa katika Matangazo ya Serikali Na.48, 49 na 50 ya tarehe 13 Februari, 2018,** ambapo, Serikali ilifanya Mabadiliko katika Mfumo wa Kisheria (*Legal Regime*) nchini yenye kuweka au kuanzisha Mfumo mpya wa uwakilishi na utetezi wa Serikali na Taasisi zake zote katika masuala ya Kisheria ndani na nje ya nchi.

Hivyo, kutokana na mabadiliko hayo, Mfumo wa Sekta ya Sheria nchini kupitia Ofisi mbalimbali za kiusimamizi na kiutekelezaji zilihataji kufanyiwa marekebisho ili kuzingatia mabadiliko hayo ya

kimfumo kwa lengo la kuondoa changamoto za kiutendaji miongoni mwa Taasisi husika kupitia Vifungu mbalimbali vya Sheria.

b) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali, Na.3 wa Mwaka 2018 [The Written Laws(Miscellaneous Amendments) (No.3) Bill,2018];

Mheshimiwa Spika, Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali (Na. 3) wa Mwaka 2018 unapendekeza kufanya marekebisho katika Sheria Sita (6) zifuatazo:

- (i) Sheria ya Mamlaka ya Rufaa Sura ya 141,
- (ii) Sheria ya Mwenendo wa Mashauri ya Madai, Sura ya 33,
- (iii) Sheria ya Mahakama ya Migogoro ya Ardhi, Sura ya 216,
- (iv) Sheria ya Mahakama za Mahakimu, Sura ya 11,
- (v) Sheria ya Baraza la Michezo la Taifa, Sura ya 49 na
- (vi) Sheria ya Takwimu, Sura ya 351.

Hivyo, Muswada huu ulifanya marekebisho katika Sheria hizo ili kuondoa mapungufu ambayo yalibainika katika utekelezaji wa Sheria hizo kwa lengo la kuongeza ufanisi kwa Taasisi zinazosimamia utekelezaji wa Sheria hizo. Aidha, marekebisho hayo yalilenga kuziwezesha Sheria husika kuendana na mabadiliko mbalimbali ya

kiteknolojia, kisiasa na kiuchumi yaliyojitokeza na yenye athari katika utekelezaji wake.

c) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria Mbalimbali Na.4 wa Mwaka 2018 [The Written Laws(Miscellaneous Amendments) (No.4) Bill, 2018];

Mheshimiwa Spika, Muswada huu ulifanya Marekebisho katika Sheria Nne (4) ambazo ni:

- (i) Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka ya Miji), Sura ya 288,
- (ii) Sheria ya Mafao ya Kustaafu katika Utumishi wa Kisiasa, Sura ya 225,
- (iii) Sheria ya Pasipoti na Hati za Kusafiria, Sura ya 42, na
- (iv) Sheria ya Bodi ya Utalii Tanzania, Sura ya 364.

d) Muswada wa Sheria ya Marekebisho ya Sheria ya Vyama vya Siasa wa Mwaka 2018 [The Political Parties(Amendment)Bill,2018]

Mheshimiwa Spika, Marekebisho ya Sheria hii yanaimarisha Utendaji wa Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa kwa kuipa Mamlaka zaidi ya kuratibu na kusimamia kwa ufanisi zaidi uanzishwaji na utekelezaji wa Majukumu ya Vyama vya Siasa nchini kwa mujibu wa Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Sheria nyingine za Nchi.

2.2.3 Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo;

Mheshimiwa Spika, katika kutekeleza Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ya Katiba na Sheria ilifanya ziara ya Ukaguzi wa Miradi ya Ujenzi wa Mahakama nchini katika Mikoa ya Shinyanga, Simiyu, Geita na Wilayani Chato, kuanzia tarehe 14 hadi 18 Machi, 2018. Hivyo, Miradi ifuatayo ilitembelewa na kukaguliwa:-

- a) **Mradi Na.6314**-Ujenzi wa Mahakama Kuu Shinyanga (**Shilingi Bilioni 4.4**), ambapo ujenzi umekamilika;
- b) **Mradi Na.6310** -Ujenzi wa Mahakama ya Mkoa Geita (*District Court*) kwa teknolojia ya gharama nafuu ya Moladi (**Shilingi Milioni 644.40**); na
- c) **Mradi Na.6310** -Ujenzi wa Mahakama ya Mkoa Simiyu (*District Court*) (**Shilingi Milioni 644.40**).

Mheshimiwa Spika, pamoja na ukaguzi wa Miradi husika hapo juu, pia Kamati ilipokea taarifa ya jumla kuhusu Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotekelezwa chini ya Mahakama kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa taarifa ya Wizara ya Katiba na Sheria, ya tarehe 19 Machi, 2018, Mahakama imefanikiwa kukamilisha ujenzi wa Majengo Matano(5) kwa ujenzi wa kutumia teknolojia ya gharama nafuu (MOLADI) ambayo ni Mahakama za Wilaya ya Bagamoyo, Mkuranga, Kigamboni, Kinyerezi na Mahakama ya Mwanzo Kawe. **Hata hivyo, kutokana na ufinyu wa muda, Kamati haikuweza kutembelea na kukagua miradi hiyo kwa lengo la kujiridhisha hatua ya utekelezaji wake.**

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2017/2018, Wizara ya Katiba na Sheria na Taasisi zilizo chini yake iliidhinishiwa Fedha za Miradi ya Maendeleo kiasi cha **Shilingi Bilioni Ishirini na Tatu, Milioni Mia Mbili Thelathini na Sita, Laki Nane Thelathini Eflu (23, 236, 830,000/=)** ambapo kiasi cha **Shilingi Bilioni Kumi na Nane (18,000,000,000/=)** sawa na **Asilimia 77.46%** ya Bajeti ya Maendeleo zilikuwa Fedha za Ndani na **Shilingi Bilioni Tano, Milioni Mia Mbili Thelathini na Sita, Laki Nane Thelathini Eflu (5, 236, 830,000/=)**, sawa na **Asilimia 22.54%** ya Bajeti ya Maendeleo zilikuwa fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, hadi Februari, 2018 Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizopokelewa ni **Shilingi Bilioni Kumi, Milioni Mia Nne Sabini na Nane, Laki Tano Hamsini na Sita Eflu (10,478, 556,000/=)** sawa na asilimia **45.%** ya Fedha iliyoidhinishwa na Bunge, kati ya fedha hizo zilizopokelewa, fedha za ndani ni **Shilingi Bilioni Tisa, Milioni Mia Mbili Sitini na Moja na Tatu Eflu (9,261,003,000/=)** sawa na **asilimia 51%** ya Fedha iliyokuwa imetengwa kama bajeti ya Ndani.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa, Miradi ya Maendeleo inayotekelezwa chini ya Wizara ya Katiba na Sheria kuhusu Ujenzi wa Mahakama nchini kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 ilitegemea kwa kiasi kikubwa fedha za Ndani na Fedha hizo zimepatikana kwa wakati. Aidha, Ujenzi wa Mahakama kwa kutumia teknolojia ya *MOLADI* ni Mfumo wa gharama nafuu na unakamilisha ujenzi kwa haraka.

Hivyo, Kamati inashauri Serikali kuendelea kutumia vyanzo vya ndani katika kutekeleza Miradi mbalimbali nchini ya Wizara ya Katiba na Sheria hususan Miradi ya ujenzi wa Mahakama badala ya

kutegemea misaada kutoka nje ya nchi ambayo haina uhakika.

2.2.4 Ufinyu na ukomo wa Bajeti kwa Taasisi ambazo Kamati inazisimamia

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa kina wa Taarifa za Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 kwa Mafungu 14 ya Wizara na Taasisi inazosisimamia kama ifuatavyo:-

a) Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano)

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Ofisi ya Makamu wa Rais (Muungano), uchambuzi uliofanywa na Kamati katika Mapitio ya Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti ya Ofisi ya Makamu wa Rais - Muungano kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 ulitazama mlinganisho wa kiasi cha fedha kilichoidhinishwa na Bunge Aprili 2017 na kiwango ambacho kimepokelewa hadi Machi 2018 katika Robo ya Tatu ya mwaka wa fedha 2017/2018. Uchambuzi huu pia ulitazama kiasi cha fedha kilichoidhinishwa katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 na kiasi cha Fedha kilichopokelewa katika Miradi ya Maendeleo hadi kufikia Mwezi Machi 2018. Lengo la kufanya

tathmini ya namna hii ni kufahamu Mwelekeo wa Mpango wa Bajeti ya Mapato na Matumizi ya Serikali katika Mwaka wa Fedha 2018/2019 ili kujua vipaumbele vya kibajeti.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 **Fungu 26** la Ofisi Binafsi ya Makamu wa Rais **lilitengewa Shilingi Bilioni Nne, Milioni Mia Tisa Kumi na Nne, Laki Sita na Nane Eflu (4, 914, 608, 000/)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Hadi kufikia Februari 2018, Ofisi hiyo ilipokea **Shilingi Bilioni Tano na Milioni Sitini na Tatu, Hamsini na Mbili Eflu, Mia Nne Themanini na Sita na Senti Arobaini na Nne (5, 063, 052, 486.44)** sawa na asilimia **103%** ya Bajeti ya Matumizi ya Kawaida, ikiwa imeongezeka **asilimia 3%** zaidi ya Fedha iliyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, kiasi hicho kilicho ongezeka ni kutokana na gharama za kuhamisha Watumishi wa Ofisi ya Makamu wa Rais kutoka Dar es Salaam kuja Makao Makuu ya Serikali Dodoma.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 **Fungu 31** la Ofisi ya Makamu wa

Rais kwa ujumla lilitengewa **Shilingi Bilioni Nane, Milioni Mia Mbili Kumi na Nne, Laki Tano Thelathini na Tano Eflu (8, 214,535,000/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Hadi kufikia Machi, 2018 Ofisi hiyo ilipokea **Shilingi Bilioni Kumi, Milioni Mia Tano Hamsini na Mbili, Laki Saba Hamsini na Moja Eflu, Mia Tisa Kumi na Tatu na Senti Ishirini na Saba (10,552,751, 913.27)** sawa na **asilimia 128.5%** ya bajeti ya Matumizi ya Kawaida, ikiwa imeongezaka kwa **asilimia 28.5%** zaidi ya Fedha iliyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, kiasi hicho kilichoongezeka ni kutokana na gharama za kuhamisha Watumishi wa Ofisi ya Makamu wa Rais kutoka Dar es Salaam kuja Makao Makuu ya Serikali Dodoma.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa Kamati ulibaini kuwa, kumekuwa na Mwenendo mzuri na wa kuridhisha kuhusu upatikanaji wa fedha kwa Ofisi ya Makamu wa Rais kwa Mafungu yote (**Fungu 26 na Fungu 31**).

b) Ofisi ya Waziri Mkuu;

Mheshimiwa Spika, Ofisi ya Waziri Mkuu, Bunge, Kazi, Vijana, Ajira na Watu wenye Ulemavu ina Mafungu 6 ya bajeti kama ifuatavyo;

- i) **Fungu 37** - Ofisi ya Waziri Mkuu,
- ii) **Fungu 25** - Ofisi Binafsi ya Waziri Mkuu,
- iii) **Fungu 65** – Kazi, Vijana, Ajira na Watu Wenye Ulemavu,
- iv) **Fungu 15** - Tume ya Usuluhishi na Uamuzi (CMA),
- v) **Fungu 61** - Tume ya Taifa ya Uchaguzi (NEC), na
- vi) **Fungu 27** - Ofisi ya Msajili wa Vyama vya Siasa Tanzania

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 Mafungu yanayosimamiwa na Ofisi ya Waziri Mkuu pamoja na Taasisi zilizo chini yake yalitengewa **Shilingi Bilioni Sitini na Saba, Milioni Tatu, Laki Saba na Tisa Elfu na Mia Tatu Thelathini na Sita (67,003,709,336 /=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Hadi kufikia Februari 2018 Taasisi hizo zilipokea **Shilingi Bilioni Arobaini na Tatu, Milioni Mia Tatu Arobaini na Mbili**

na Ishirini na Moja Eflu, Mia Tatu Tisini na Tatu (43,342, 021,393) sawa na asilimia 64.7% ya fedha iliyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi huu unaonyesha kuwa kumekuwa na Mwenendo mzuri na wa kuridhisha kuhusu upatikanaji wa fedha kwa kila Fungu. Aidha, Fedha iliyoongezeka katika **Bajeti ya Fungu 61(Tume ya Taifa ya Uchaguzi) hadi kupokea zaidi ya asilimia 100%** ya fedha zilizoidhinishwa, ni kutokana na gharama za Chaguzi ndogo zilizohitaji kiasi hicho cha fedha ili kukamilisha chaguzi hizo.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa Bajeti ya Miradi ya Maendeleo, katika Mwaka wa Fedha 2017/2018, Ofisi ya Waziri Mkuu iliidhinishwa Fedha za Miradi ya Maendeleo kiasi cha **Shilingi Bilioni Tisini na Tatu, Milioni Mia Tano Sitini na Tano, Laki Tatu Sabini na Mbili Eflu , Mia Saba Sitini na Tatu (93, 565, 372, 763)** ambapo kiasi cha **Shilingi Bilioni Sitini na Moja, Milioni Mia Tano Sitini na Tano, Laki Tatu Sabini na Mbili Eflu, Mia Saba Sitini na Tatu**

(61, 565, 372, 763) sawa na **Asilimia 65.80%** ya Bajeti ya Maendeleo zilikuwa Fedha za Nje na **Shilingi Bilioni Thelathini na Mbili (32, 000,000,000)**, sawa na **Asilimia 34.20%** ya Bajeti ya Maendeleo zilikuwa fedha za ndani.

Mheshimiwa Spika, hadi Februari, 2018 Fedha za Miradi zilizopokelewa ni **Shilingi Bilioni Arobaini na Sita, Milioni Mia Tano Thelathini na Mbili, Laki Tano Arobaini na Tano Efu, Mia Tisa Sabini na Tisa (46, 532, 545, 979)** sawa na **asilimia 49.7%** ya Fedha iliyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kuwa Miradi ya Maendeleo inayotekelezwa chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu ilitegemea kwa kiasi kikubwa fedha za Nje kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 jambo ambalo likiendelea linaweza kukwamisha utekelezaji wa maendeleo ya nchi hasa ukizingatia unyeti wa Ofisi hii. Hivyo, **Kamati inashauri Serikali kutafuta vyanzo mbadala vya ndani ya nchi katika kugharamia utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu**

**badala ya kutegemea misaada kutoka nje
ya nchi.**

c) Wizara ya Katiba na Sheria;

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea na kuchambua Taarifa za Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2017/2018 na uchambuzi wa Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zilizo chini yake kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019, kwa mujibu wa Kanuni ya 98 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari 2016 .

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2017/2018 Mafungu yanayosimamiwa na Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zilizo chini yake yalitengewa **Shilingi Bilioni Mia Moja Arobaini na Tatu, Milioni Mia Mbili Arobaini na Tatu na Sabini na Nane Eflu (143, 243, 078,000/=)** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Hadi kufikia Februari 2018 Wizara na Taasisi zake zilipokea **Shilingi Bilioni Themanini na Sita, Milioni Mia Tisa Sabini na Saba, Ishirini na Nane Eflu na Themanini na Tatu (86,977,028,083/=)** sawa na asilimia 52% ya fedha iliyoidhinishwa na Bunge.

Mheshimiwa Spika, uchambuzi huu unaonyesha kuwa kumekuwa na mwenendo mzuri na wa kuridhisha kuhusu upatikanaji wa fedha kwa kila Fungu chini ya Wizara ya Katiba na Sheria pamoja na Taasisi zilizo chini yake.

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2017/2018, Wizara ya Katiba na Sheria na Taasisi zilizo chini yake iliidhinishiwa Fedha za Miradi ya Maendeleo kiasi cha **Shilingi Bilioni Ishirini na Tatu, Milioni Mia Mbili Thelathini na Sita, Laki Nane Thelathini Eflu (23, 236, 830,000/=)** ambapo kiasi cha **Shilingi Bilioni Kumi na Nane (18,000,000,000/=)** sawa na **asilimia 77.46%** ya Bajeti ya Maendeleo zilikuwa Fedha za Ndani na **Shilingi Bilioni Tano, Milioni Mia Mbili Thelathini na Sita, Laki Nane Thelathini Eflu (5, 236, 830,000/=)**, sawa na **asilimia 22.54%** ya Bajeti ya Maendeleo zilikuwa fedha za nje.

Mheshimiwa Spika, hadi Februari, 2018 Fedha za Miradi ya Maendeleo zilizopokelewa ni **Shilingi Bilioni Kumi, Milioni Mia Nne Sabini na Nane, Laki Tano Hamsini na Sita Eflu (10,478, 556,000/=)** sawa na **asilimia 45. %** ya Fedha

iliyoidhinishwa na Bunge, kati ya fedha hizo zilizopokelewa, fedha za ndani ni **Shilingi Bilioni Tisa, Milioni Mia Mbili Sitini na Moja na Tatu Eflu (9,261,003,000/=)** sawa na **asilimia 51%** ya Fedha iliyokuwa imetengwa kama bajeti ya Ndani.

Mheshimiwa Spika, maoni ya Kamati ni kwamba hali hii ya upataikanaji wa fedha kwa wakati inatakiwa kuendelea na kuzingatiwa na Serikali kwa Mwaka wa Fedha 2018/2019, ili kurahisisha usimamizi na Utekelezaji wa Shughuli mbalimbali za Serikali kwa wakati na kwa ufanisi. Kamati inaipongeza Hazina na Serikali kwa ujumla kwa kutoa Fedha kwa wakati kama zilivyoidhinishwa na Bunge.

Aidha, Kamati ilifanya uchambuzi wa bajeti ya Wizara na Taasisi hizi na kulishauri Bunge lako Tukufu kuzipitisha bajeti zake pamoja na kutoa ushauri kuhusu namna bora ya utatuzi wa changamoto zilizoonekana katika kila Taasisi husika kwa lengo la kuongeza ufanisi.

2.2.5 Ufinyu wa muda wa Kamati kutembelea na kukagua Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kanuni ya 98 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge inazitaka Kamati za Bunge za Kisekta kutembelea na kukagua utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo iliyotengewa fedha kwa Mwaka wa fedha unaoisha. Ufinyu wa muda unakwamisha utekelezaji wa Kanuni hii. Siku za Kikanuni za kukagua Miradi ya Maendeleo ni siku saba ambazo kiuhalisia hazitoshi kukagua Miradi ya Maendeleo kwa ufanisi.

Mheshimiwa Spika, kutokana na ufinyu wa muda wa ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo katika kipindi cha Januari 2018 hadi Januari 2019, Kamati ilifanikiwa kutembelea Miradi ya Maendeleo michache inayohusu ujenzi wa Mahakama, kwenye eneo moja tu la Kanda ya Ziwa iliyopo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria.

2.2.6 Semina na Mafunzo

Mheshimiwa Spika, katika Kipindi cha Januari 2018 hadi Januari 2019, Kamati ilipatiwa Semina na mafunzo kutoka Taasisi na Asasi mbalimbali za

Kiraia kwa kushirikiana na Ofisi ya Bunge, kwa ajili ya kuijengea Kamati uelewa wa masuala mbalimbali ya kisheria hususan masuala ya msingi katika hatua za Uchambuzi wa Miswada. Taasisi ambazo zimetoa mafunzo kwa Kamati katika kipindi hiki ni kama ifuatavyo:-

- a) Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa chini ya Mradi wake wa *Legislative Support Program (LSP II)*;
- b) Shirika la Umoja wa Mataifa la Wanawake (UN - Women) kwa kushirikiana na Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania (TWPG);
- c) Chama cha Wanasheria Wanawake Tanzania (TAWLA);
- d) Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC);
- e) Chama cha Mawakili Tanganyika (TLS);

Aidha, Ofisi ya Bunge kwa kushirikiana na Taasisi mbalimbali za Serikali walitoa mafunzo/semina mbalimbali kuhusu masuala mbalimbali ya kisera, kisheria, Muundo na Majukumu ya Taasisi hizo kwa lengo la kuwaongezea uelewa Wajumbe. Taasisi hizo ni pamoja na:-

- a) Tume ya Utatuzi na Usuluhishi wa Migogoro kazini (CMA);
- b) Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (WCF);
- c) Mamlaka ya Afya na Usalama Mahali pa Kazi (OSHA);

- d) Ofisi ya Mtakwimu Mkuu wa Serikali, na
- e) Mahakama kuu ya Tanzania.

Mheshimiwa Spika, kutokana na mafunzo yaliyotolewa, Wajumbe wamejengewa uwezo na uelewa kuhusu masuala mbalimbali ya kisera na kisheria na hivyo kuwa kwenye nafasi nzuri zaidi ya kuishauri Serikali ipasavyo.

2.2.7 Changamoto za Mazingira wezeshi ya Watu wenye Ulemavu

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua kwamba Ofisi ya Waziri Mkuu inaendelea kuchukua hatua mbalimbali ili kukabiliana na changamoto za uwekaji wa mazingira wezeshi kwa Watu wenye ulemavu. Hata hivyo, Kamati imebaini kuwa, wakati Sheria ya Watu wenye Ulemavu ya mwaka 2010 inatamka kuanzishwa kwa Baraza pamoja na Mfuko wa Watu wenye Ulemavu, bado kumekuwepo sintofahamu kuhusu utekelezaji wa matakwa hayo ya kisheria kwa lengo la kuwajengea mazingira wezeshi Watu wenye Ulemavu nchini.

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha Januari 2018 hadi Januari 2019, Kamati iliweza kukutana na Makundi mbalimbali ya Watu wenye ulemavu kupitia semina mbalimbali na kupokea maoni na mapendekezo yao kuhusu changamoto mbalimbali wanazozipitia ikiwemo kukosekana kwa Baraza la

Watu wenye Ulemavu na Mfuko wa kuwezesha masuala yao mbalimbali ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, pamoja na ukweli kuwa masuala haya ya Watu wenye Ulemavu yanaratibiwa chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu, Kamati imebaini kuwa, Bajeti ya Ofisi hiyo haina hata kasima (*Sub vote*) ya Watu wenye ulemavu, hali ambayo imekuwa ni hoja ya msingi miongoni mwa makundi mbalimbali ya Watu wenye Ulemavu hapa nchini.

Hivyo, ni maoni ya Kamati kuwa, ili kuweka mazingira wezeshi kwa Watu wenye Ulemavu, wakati umefika ambapo Ofisi ya Waziri Mkuu isimamie kikamilifu utekelezaji wa matakwa ya Sheria ya Watu wenye Ulemavu na Kanuni zake, kwa kuainisha masuala ya Watu wenye Ulemavu kuwa sehemu ya vipaumbele vya Mpango wa Bajeti ya Ofisi ya Waziri Mkuu, kwa mwaka wa Fedha 2019/2020.

SEHEMU YA TATU

3.0 MAPENDEKEZO YA KAMATI

3.1 Masuala ya Watu Wenye Ulemavu

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Watu wenye ulemavu ni sehemu ya Jamii ya Watanzania na hivyo wanahitaji kuwekewa mazingira wezeshi ili waweze kujikwamua kwa maendeleo endelevu;

NA KWA KUWA, Serikali inatambua na imezingatia haki mbalimbali za Watu wenye Ulemvau kupitia Sheria na Mikataba ya Kimataifa,

HIVYO BASI; Kamati inashauri Serikali kutekeleza yafuatayo:-

- a) Kuanzisha na kutangaza Wajumbe wa Baraza la Watu Wenye Ulemavu,
- b) Kuanzisha na kutenga fedha za Kifungu(Kassima) ya Masuala ya Watu wenye Ulemvau,
- c) Kuanzisha Mfuko wa Maendeleo ya Watu wenye Ulemvau kama ilivyoanzisha Mfuko wa Maendeleo ya Vijana, na
- d) Kuweka usimamizi mzuri wa Fedha za Watu wenye Ulemavu kwa kuhakikisha fedha hizo zinatengwa kwa kila Halmashauri na zina wafikia walengwa kwa wakati.

3.2 Usimamizi wa Fedha za Mfuko wa Maendeleo ya Vijana A; **Mheshimiwa Spika,**

KWA KUWA, Kamati imebaini uwepo wa Mfuko wa Maendeleo ya Vijana ambao ni kichocheo muhimu cha maendeleo ya Vijana nchini,

NA KWA KUWA, Kamati imebaini kuwepo kwa changamoto mbalimbali zenye kuathiri ufanisi wa Mfuko huu wa Maendeleo ya Vijana,

HIVYO BASI, Kamati inashauri Ofisi ya Waziri Mkuu kufanya yafuatayo:-

- a) Kungeza Usimamizi wa fedha za Mfuko kwa lengo la kuimarisha SACCOS zilizopo na kudhibiti SACCOS hewa za Vijana ambazo hukopeshwa na kupotea na fedha za Serikali. Hii ni pamoja na OWM kuwa na ushirikiano wa karibu na Ofisi ya Rais –TAMISEMI ambao ndiyo wenye dhamana na Halmashauri kwa lengo la kuhakikisha kila Halmshauri inawajibika kuratibu fedha zinazotolewa na Mfuko wa Vijana na kusimamia marejesho kwa wakati,
- b) Kupanue uwigo wa wanufaika wa Mfuko wa Vijana kwa kuanza kutoa Mikopo kwa makundi mbalimbali ya Vijana nje ya SACCOS kwa kuwa siyo Vijana wote ni marafiki wa SACCOS kutokana na masharti magumu ya uendeshaji wa baadhi ya SACCOS nchini hatua ambayo huwa kizuizi kwa Vijana wengi kuzifikia fursa za Fedha. Hii ni pamoja na Vikundi vya Vijana vilivyosajiliwa na vyenye mipango ya miradi yenye lengo la kuongeza ajira, CBOs na Makampuni yaliyosajiliwa kwa ajili ya uwekezaji wa miradi ya Kati na Mikubwa ya kutoa ajira nyingi kwa Vijana, na
- c) Ofisi ya Waziri Mkuu kwa kushirikiana na Ofisi ya Katibu wa Bunge, waandae ziara ya kikazi ambapo Kamati itatembelea na kukagua Vikundi/SACCOS za Vijana ambazo zimenufaika na Mfuko wa Maendeleo ya Vijana ili Kamati iweze kujionea hali halisi na kuishauri Serikali ipasavyo.

3.3 Ufanisi Zaidi kwa Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Kamati imebaini kuwepo changamoto za kiutendaji kwa baadhi ya Taasisi zilizo chini ya Ofisi ya Waziri Mkuu,

NA KWA KUWA; changamoto hizo ni vyema zikatafutiwa ufumbuzi ili kuongeza ufanisi zaidi kwa Taasisi hizo;

HIVYO BASI; Kamati inaishauri yafuatayo:-

- a) **Mfuko wa Fidia kwa Wafanyakazi (WCF)** ukipange na kuwa na Mkakati ambao utahakikisha unakwenda sambamba na ongezeko kubwa la Waajiri wapya kutokana na kuongezeka kwa uanzishwaji wa Viwanda nchini pamoja na mahitaji ya matumizi ya TEHAMA katika kuwahudumia wadau wengi kwa wakati na kwa ufanisi zaidi. Hii inatokana na ukweli kuwa, hadi kufikia mwezi Septemba, 2018 kulikuwa na Jumla ya biashara zilizosajiliwa (*Registered Business Entities and institutions*) 28,625 nchini ambazo zingestahili kujisajili katika Mfuko kwa mujibu wa Sheria.
- b) **Mamlaka ya Usalama Mahali pa Kazi (OSHA)** iongeze Mikakati ya usajili na usimamizi wa Afya na Usalama katika maeneo ya kazi kulingana na ongezeko la Viwanda nchini. Hii ni pamoja na kuongeza idadi ya Wafanyakazi kulingana na vipaumbele vya Wakala huo kwa wakati husika.
- c) Serikali ione umuhimu wa kutafuta ufumbuzi wa changamoto ya wale Wafanyakazi wa Mikataba ambao Mikataba yao ilikuwa bado inaendelea kwenye Mifuko ya Pensheni iliyounganishwa lakini hawajaweza kuendelea na ajira zao.

3.4 Usimamizi wa utoaji haki nchini

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA; ni jukumu la Serikali kuhakikisha kila mwananchi anapata haki sawa mbele ya vyombo stahiki vya Sheria na haki hiyo inatolewa kwa wakati,

NA KWA KUWA; usimamizi wa utoaji wa haki nchini unategemea sana ufanisi wa Taasisi husika zenye dhamana hiyo;

HIVYO BASI; Kamati inashauri Taasisi husika zilizo chini ya Wizara ya Katiba na Sheria kutekeleza masuala ya msingi yafuatayo:-

- a) Mahakama iendelee kutekeleza kwa ufanisi utaratibu wake iliyojiwekea wa kuhakikisha kila Hakimu na Jaji anashughulikia na kukamilisha idadi ya Mashauri husika kwa muda husika ili kuongeza imani ya Wananchi kwa chombo hiki cha utoaji wa haki nchini.
- b) Serikali iandae na kutekeleza Mkakati Endelevu wa kuwajengea uwezo Mawakili wa Serikali kutoka Taasisi mbalimbali za Umma, hasa uwezo wa kufanya majadiliano, uandishi na uchambuzi wa Mikataba ya kiuwekezaji na uwezo wa kuelewa na kutetea maslahi ya nchi katika Mahakama/Mabaraza ya ndani na nje ya nchi, hatua ambayo itaiwezesha Serikali kuwa na Rasilimali Watu wenye uwezo wa kulinda na kutetea maslahi ya nchi katika maeneo mbalimbali ya kiuchumi. Aidha, Wizara ya Katiba na Sheria na Ofisi ya Wakili Mkuu wa Serikali zihakikishe zinaendelea kushirikiana na Wizara ya Mambo ya Nje katika kutafuta nafasi za kuwajengea uwezo na uzoefu Mawakili wa Serikali

kwa kuzingatia vipaumbele vya kitaaluma vinavyohitajika kwa wakati husika.

- c) Serikali iajiri idadi ya Watumishi wa kutosha chini ya Ofisi ya Taifa ya Mashtaka kwa lengo la kuiwezesha kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi zaidi. Aidha, Serikali iandae na kutekeleza mpango endelevu wa kuwajengea uwezo Mwakili/Wanasheria na Watumishi wa Ofisi ya Taifa ya Mashtaka ili waweze kusimamia na kuendesha mashauri ya haki jinai kwa ufanisi zaidi.
- d) Wizara ya Katiba na Sheria kwa kushirikiana na Ofisi ya Bunge iandae na kuratibu mafunzo kwa Kamati ya Katiba na Sheria kuhusu Majukumu ya Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ili Wajumbe wawe na uelewa wa pamoja kuhusu majukumu ya Tume na mipaka yake kwa lengo la kuishauri Serikali ipasavyo. Hii ni pamoja na Wizara husika kuona umuhimu wa kuishirikisha Kamati katika hatua za awali za uandaaji Mpango Kazi wa Pili wa Taifa wa Haki za Binadamu nchini ili Kamati ipate fursa ya kutoa mawazo na hivyo kwenda sambamba wakati wa utekelezaji.
- e) Serikali iendeele na jitihada zake za kuchukua hatua madhubuti katika udhibiti wa uvunjaji wa haki za Makundi maalum kama vile Watu wenye Ulemavu wa ngozi, Wazee, Wasichana wanaosafirishwa nje ya nchi kwa biashara haramu lakini kwa mgongo wa kwenda kufanya kazi za nyumbani pamoja udharirishwaji wa haki za watoto wa mitaani kwenye vituo vya mabasi vya Mikoa na maeneo mengine nchini.
- f) Serikali iandae na kutekeleza Mpango Mkakati chini ya Magereza ambao utahakikisha Wafungwa wenye ndoa wanawekewa mazingira yatakayohakikisha wanapata haki ya kutembelewa na wenzi wao na kupata haki ya tendo la ndoa kwa kuzingatia utaratibu utakowekwa na mamlaka husika.

Hatua hii itapunguza maambukizi ya magonjwa mbalimbali magerezani hasa UKIMWI.

- g) Serikali iendelee kuboresha Bajeti ya Fungu 55 la Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora ili iweze kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi zaidi.

3.5 Ufanisi katika mwenendo wa Bajeti za Serikali;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Kamati imebaini kuwa, kumekuwepo ongezeko la upatikanaji wa Fedha za ndani ukilinganisha na upatikanaji usioridhisha wa Fedha za Nje, kwa mwenendo wa Bajeti ya Serikali katika mwaka wa Fedha 2017/2018,

NA KWA KUWA; hatua hii ya kutumia fedha za ndani kuendeshea mipango ya nchi inapunguza utegemezi wa kiuchumi na ni ya uhakika zaidi,

HIVYO BASI; Kamati inashauri kuwa:-

- a) Serikali kuendelea kutumia vyanzo vya ndani katika kutekeleza Miradi mbalimbali nchini badala ya kutegemea misaada kutoka nje ya nchi ambayo haina uhakika;
- b) Serikali kupitia vyombo husika, ibuni vyanzo vipya vya mapato vyenye uhakika na endelevu, na
- c) Elimu ya kulipa Kodi iendelee kutolewa kwa Wananchi ili kila Mtanzania aone umuhimu wa kulipa kodi kwa maendeleo endelevu ya Taifa letu.

3.6 Semina na mafunzo kwa Kamati

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Programu ya utekelezaji wa Mradi wa LSP (II) chini ya UNDP, imekuwa msaada mkubwa sana katika kuwajengea uwezo Wajumbe wa Kamati hii kuhusu masuala mbalimba katika uchambuzi wa Miswada ya Sheria,

NA KWA KUWA, Kamati hii ina jukumu la Kuchambua na kujadili Miswada mingi ya Sheria za Marekebisho ya Sheria mbalimbali ambazo zinagusa Sekta mbalimbali nchini,

NA KWA KUWA; bado mafunzo ni muhimu kwa Waheshimiwa Wabunge na Sekretarieti ili kupanua wigo wa uelewa katika mambo mbalimbali kwa ajili ya utekelezaji bora wa majukumu yao;

HIVYO BASI; Kamati inashauri kwamba:-

- a) Ofisi ya Bunge kwa kushirikiana na **Waratibu wa Mradi wa LSP(II)** waone umuhimu wa kuandaa na kuratibu mafunzo maalum ya Kamati hii ndani na nje ya nchi kuhusu masuala ya uchambuzi wa Miswada ya Sheria na Bajeti za Serikali (*Bills and Budget Scrutiny*) kwa lengo la kuongeza weledi kwa Wajumbe wa Kamati hii na Sekretarieti yake. Hii ni pamoja na kuhakikisha kuwa Mradi huu wa LSP uwe endelevu kwa ajili ya kuendelea kutoa mafunzo yenye tija kwa kuongeza ufanisi wa Wabunge na

Sekretarieti yake katika kusimamia utendaji wa Serikali na Taasisi zake.

- b) Wizara na Taasisi za Serikali zenye maeneo yanayofanyiwa marekebisho ya Sheria kuendelea kutoa mafunzo kwa Kamati ili kuendelea kujenga uwezo na uelewa wa Kamati katika maeneo husika.

3.7 Utekelezaji wa Mapendekezo ya Kamati

Mheshimiwa Spika;

KWA KUWA, Bunge lina dhamana kubwa ya kuisimamia na kuishauri Serikali kwa mujibu wa Ibara ya 63 (2) ya Katiba ya Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania ya Mwaka 1977;

NA KWA KUWA, katika kutimiza jukumu hili Bunge hutumia Kamati zake ambazo hutoa ushauri, Mapendekezo na maelekezo mbalimbali kwa Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake;

HIVYO BASI; Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara na Taasisi zake kuendelea kupokea na kutekeleza ushauri na mapendekezo mbalimbali ya Kamati na kutoa Taarifa ya Utekelezaji wa ushauri na mapendekezo hayo kila inapotakiwa kufanya hivyo.

SEHEMU YA NNE

4.0 HITIMISHO

4.1 Shukrani

Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria napenda kukushukuru wewe binafsi, Naibu Spika na Wenyeviti wote wa Bunge kwa ushirikiano mlioutoa kwa Kamati katika kutekeleza majukumu yake kwa kipindi cha Mwaka Mmoja uliopita.

Mheshimiwa Spika, nawashukuru Mawaziri wote na Watendaji Wakuu wote wa Wizara na Taasisi ambazo Kamati inazisimamia kwa ushirikiano wao katika kutekeleza majukumu ya Kamati kwa kipindi cha Mwaka Mmoja Uliopita. Shukrani za Pekee ziwaendee Waziri wa Nchi Ofisi ya Waziri Mkuu, Mhe. Jenista Mhagama (Mb), Waziri wa Nchi Ofisi ya Makamu wa Rais Mhe. January Makamba (Mb), Waziri wa Katiba na Sheria, Mhe. Prof. Palamagamba John Aidan Mwaluko Kabudi (Mb), Manaibu Waziri wa Ofisi ya Waziri Mkuu Mhe. Antony Mavunde (Mb) na Mhe. Ikupa Alex (Mb), Mhe. Mussa Ramadhan Sima (Mb) Naibu Waziri Ofisi ya

Makamu wa Rais, Makatibu Wakuu pamoja na Watendaji Wakuu wote wa Wizara hizi.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru sana Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Mhe.Prof. Adelardus Kilangi, kwa ushirikiano wake mkubwa katika Kamati pale alipohitajika kufika mbele ya Kamati kwa ajili ya kuwasilisha hoja za Serikali kuhusu masuala mbalimbali ya kisheria.

Aidha, Kamati inawashukuru sana Wanasheria wote na Waandishi wa Sheria chini ya Ofisi ya Mwandishi Mkuu wa Sheria wa Serikali (CPD) ambao wametoa ushirikiano mkubwa kwa Kamati wakati wa uchambuzi wa Miswada mbalimbali. Vilevile, napenda kutoa shukrani za dhati kwa Idara ya Ushauri wa Masuala ya Sheria ya Bunge (CPLC) kwa namna bora walivyoshiriki katika shughuli za uchambuzi wa Miswada kwenye kamati ya Katiba na Sheria.

Mheshimiwa Spika, naomba pia nitumie nafasi hii kutambua mchango wa Wadau na Taasisi ambazo zimeshirikiana na Kamati wakati wa kutekeleza Majukumu katika kipindi cha Januari 2018 hadi Januari 2019. Kwa uchache naomba kuwataja Wadau wafuatao:-

- i. Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (UNDP) chini ya Mradi wake wa *Legislative Support Program (UNDP - LSP)*;
- ii. Umoja wa Wabunge Wanawake Tanzania (TWPG),

- iii. Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (*Legal and Human Rights Centre*)-LHRC,
- iv. *Stallion Attorneys*,
- v. Chama cha Wanasheria wa Tanganyika (*Tanganyika Law society*)-TLS,
- vi. *Zanzibar Law Society*,
- vii. *Centre for Good Governance and Democracy in Tanzania*(CEGODETA)
- viii. Tanzania Women Lawyers Association-TAWLA
- ix. Tanzania Women Crossparty Platform (ULINGO)
- x. TWaweza
- xi. Alliance for Development Organisation
- xii. Jukwaa la Katiba Tanzania(JUKATA),
- xiii. *Tanzania Network of Legal Aid Providers-TANLAP*,
- xiv. Youth Partnership Countrywide (YPC)-Pwani,
- xv. Women Wake UP (WOWAP)-Dodoma,
- xvi. Shirikisho la Vyama Vya Watu Wenye Ulemavu Tanzania (SHIVYAWATA)-Dar es Salaam,
- xvii. NGONEDO-Dodoma,
- xviii. ICISO-Iringa,
- xix. PLAJC-Dodoma,
- xx. Zanzibar Youth Forum (ZYF)-Zanzibar, na
- xxi. Mtandao wa Wanawake na Katiba,
- xxii. African Centre for International Affairs(ACIA),
- xxiii. Tanzania Citizens Information Bureau (TCIB), na
- xxiv. Shule ya Sheria ya Chuo Kikuu cha Dar Es Salaam

Mheshimiwa Spika, kwa heshima kwa mara nyingine tena nichukue fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria kwa kufanya kazi nzuri na kwa umakini na uzalendo wa hali ya juu katika kutekeleza na kufanikisha majukumu ya Kamati ya kuisimamia na kuishauri Serikali. **Naomba majina yao yaingizwe kwenye Kumbukumbu ya Taarifa Rasmi za Bunge (HANSARD) kama ifuatavyo:**

1. Mhe. Mohamed Omary Mchengerwa, Mb - **Mwenyekiti**
2. Mhe. Najma Murtaza Giga, Mb – **Makamu /Mwenyekiti**
3. Mhe. Joseph Kizito Mhagama, Mb - Mjumbe;
4. Mhe. Makame Mashaka Foum, Mb - Mjumbe;
5. Mhe. Asha Abdallah Juma, Mb - Mjumbe;
6. Mhe. Amina Saleh Mollel, Mb - Mjumbe;
7. Mhe. Wanu Hafidh Amer, Mb - Mjumbe;
8. Mhe. Prof. Jumanne Abdallah Maghembe, Mb - Mjumbe;
9. Mhe. Dkt. Mathayo David Mathayo, Mb - Mjumbe;
10. Mhe. Nimrod Elirehemah Mkono, Mb - Mjumbe;
11. Mhe. Susan Peter Maselle, Mb - Mjumbe;-
12. Mhe. Alfredina Apolinary Kahigi, Mb - Mjumbe;
13. Mhe. Latifah Hassan Chande, Mb - Mjumbe;
14. Mhe. Saed Ahmed Kubenea, Mb - Mjumbe;
15. Mhe. Ally Abdulla Saleh, Mb - Mjumbe;
16. Mhe. Jacqueline K. Ngonyani Msongozi, Mb- Mjumbe;
17. Mhe. Bupe Nelson Mwakang'ata, Mb - Mjumbe;
18. Mhe. Sixtus Raphael Mapunda, Mb - Mjumbe;
19. Mhe. Hassan Seleman Kaunje, Mb - Mjumbe;
20. Mhe. Yahaya Omary Massare, Mb - Mjumbe;
21. Mhe. Upendo Furaha Peneza, Mb - Mjumbe;
22. Mhe. Tundu Antiphas Mughwai Lissu, Mb - Mjumbe
23. Mhe. Emmanuel A.Mwakasaka, Mb - Mjumbe
24. Mhe. Dkt. Suzan Kolimba, Mb - Mjumbe

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, napenda kuishukuru Sekretariati yote ya Bunge kwa

ushirikiano wao katika kufanikisha shughuli za Kamati, chini ya Uongozi thabiti wa Katibu wa Bunge Ndugu Stephen Kagaigai Mkurugenzi wa Idara ya Kamati za Bunge Ndg. Athumani Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Angelina Sanga, Katibu wa Kamati Ndg. Stanslaus Kagia, Ndg. Dunford Mpelumbe, Msaidizi wa Kamati Ndugu Raheli Masima pamoja na Kitengo cha Taarifa Rasmi za Bunge (HANSARD), kwa umakini na weledi wao katika kufanikisha kazi za Kamati.

Mheshimiwa Spika, baada ya kueleza kwa kina Shughuli zilizotekelezwa na Kamati, uchambuzi wa matokeo ya utekelezaji wa shughuli hizo, maoni na mapendekezo ya Kamati, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kuikubali Taarifa ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Katiba na Sheria kuhusu shughuli ilizozitekeleza kwa kipindi cha kuanzia Januari, 2018 hadi Januari, 2019 pamoja na Maoni na Mapendekezo yaliyomo katika Taarifa hii .

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa Hoja.

Mohamed Omary Mchengerwa, Mb
MWENYEKITI
KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA KATIBA NA SHERIA

8 FEBRUARI, 2019